

РОЗДІЛ І. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ, ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ

УДК 130.3

АНТРОПОЛОГІЧНЕ У ВИКЛИКАХ ГЛОБАЛЬНОГО, АБО ПРО РИЗИКИ ПИСЬМЕННОЇ ЛЮДИНИ СТАТИ ДИКУНОМ

О.Є. Гомілко, доктор філософських наук, професор,
старший науковий співробітник Інституту філософії
ім. Г. Сковороди НАНУ.

Онтологічна відкритість природи людини оприявнює себе в метаморфозах людських способів сприйняття та схильностей, зумовлених впливом різних форм технологій. Сучасна глобальна епоха цифрових технологій та соціальних мереж підважує антропологічні підвалини модерної (книжної) культури, зумовлені абсолютизацією (екстеріоризацією) візуальної форми сприйняття. Натомість у структурі сприйняття актуалізуються аудіотактильні форми, а це сприяє відновленню архаїчної чуттєвої синестезії. Такі антропологічні зміни породжують ризики відновлення варварства. Уникнути цього сценарію можна завдяки оптимізації людської природи шляхом підпорядкування чуттєвої синестезії раціональній технологізації. Роль освіти в цьому процесі полягає в тому, щоб фільтрувати антропологічний вплив на людину і з боку локальної культури, і з боку новітніх технологій. Український освітній досвід ускладнено сильними позиціями архаїчної (усної) традиції та слабким впливом модерного (писемного) досвіду.

Ключові слова: антропологічні фільтри, варварство, глобальна епоха, візуальна культура, освіта, локальне, синестезія, людське буття.

Проблемність людини та ілюзорність її «справжнього» образу Сучасна глобальна епоха виявляє фундаментальну проблематичність людського буття. Можливість його однозначного визначення дедалі менше турбує філософську думку. Чим більше ми дізнаємося про людину, тим більше постає питань. Засновник філософської антропології Макс Шелер стверджує, що «за останні приблизно десять тисяч років історії ми — перша епоха, коли людина стала «проблематичною» повністю, коли вона вже не знає, що вона таке, але водночас *знає, що* вона цього не знає» [3, с. 70]. Знання про незнання власної природи наближають до «заборонених знань» про людину. Здебільшого такі знання стосуються її «темного боку», котрий Стівен Пінкер

представляє через образи «внутрішніх демонів» людини, як-то хижацтво, домінування, помста, садизм та ідеологія [5, р. 482]. Образ людини як вінця божественного чи то природного творіння виявляється ілюзією.

Утім, прощання з однією ілюзією веде до іншої – кризи людського буття та дегуманізації людини. Зазвичай говорять про те, що людина втрачає власну гармонійну цілісність, котра уможливлює єдність розуму та серця. Вважають, що розкол раціональної та чуттєвої сфер людського буття загрожує руйнуванням людської справжності. А останню пов'язують із автономністю та автентичністю людського буття, завдяки яким людина спроможна безпосередньо сприймати світ у його повноті. Вислідом таких міркувань стає твердження, що криза людського буття загрожує дегуманізацією людини, себто втратою власної справжності.

Однак, погоджуючись із твердженням про кризовість людського буття та ризики дегуманізації, варто уточнити суть проблеми. Справді, навряд чи у когось є сумніви щодо ризиків, що нависають над людським буттям унаслідок його фрагментації. Але нерідко міркування про сучасну кризу людського буття апелюють до певної його сутності. Остання постає як ідея людяності, або, інакше кажучи, ейдос людського буття, що визначає, якою бути людині. Зазвичай ностальгійному милуванню людиною минулого протиставляється панічне занепокоєння щодо її майбутньої перспективи. Найбільше нарікань припадає на сучасну глобалізацію та технологізацію людського буття. «Усе пропало!» звучить постійним рефреном у плакальників за людством. І як порятунок – заклик «зберігати справжнє людське в людині». Виникають питання: чи варте наших сліз минуле людини, і що таке її справжність? Адже поруч зі шляхетними людськими чеснотами рясніють і огидні риси. А тому спершу маємо визначитися зі змістом сучасної кризи людського буття, аби зрозуміти її антропологічний потенціал: чи вона людськість 1) руйнує; 2) зберігає; 3) змінює.

Плакальники за справжністю людини та усне суспільство

Логіка плакальників за людством (прихильники першого варіанту відповіді) є досить популярною в українській філософії. Це пов'язано з живучістю в ній стилів міркування, успадкованих від російської релігійно-філософської думки та радянського марксизму. Їх характеризують некритичність та схильність до міфологізації дійсності. Утім, цей тип мислення також пригаманений усім усним (архаїчним) культурним традиціям. Незважаючи на стрімкі темпи науково-технічного поступу та глобалізацію світу, усна культура не поринула в Лету. Так, радянська держава залишалася за своєю суттю усною культурою, де індивідуальна свобода особистості не спромоглася виірвати у візуальному просторі друкованого слова.

Для усної культури не око, а слух визначає пріоритет у ієрархії чуттєвого сприйняття. Ось чому не підглядання, а підслуховування відігравали

основну роль у вчиненні масових репресій за доби радянського тоталітаризму [див. 2, с. 38]. Автоматизм та жорсткі обмеження усної неписьменної спільноти в позаособовому колективізмі й далі визначають поведінкові межі та форми свідомості сучасних громадян Росії. Тоді як «письменність, заснована на писемності, украй повільно проникає в підструктури, що формують мову й сприйнятливість» [див. 2, там само]. Маємо визнати, що українська культура також значною мірою узасадничена архаїкою. Тож здійснення орієнтованих на європейський вибір сподівань залежить від спроможності українців усвідомити цей факт та змінитися.

Консервація усної культури в сучасних спільнотах загострює ворожість до писемних традицій Заходу. Сучасне протистояння Росії з західним світом не в останню чергу живиться ілюзією про власну місію збереження «справжньої» людини — глибоко чуттєвої істоти, котра захоплена позаособистісною стихією та зневажає раціональний порядок. Утім, така людина, покладаючись на дію чуттєвих імпульсів, втрачає *силу духу*. Не випадково не дух, а духовність набуває особливого значення. Адже дух виявляє свою силу в спроможності казати «*ні*» власним імпульсам та потягам, котрі заважають змінювати себе. Тоді як духовність зосереджена на збереженні людського. Настанова на збереження, а не зміну, може породити ресентимент — настрій озлобленого, лінивого та пихатого невдахи.

Розуміння «темного боку» усних культур має змусити втриматися від їх романтизації. Адже потужна людська чуттєвість, сплетеність із природним буттям та практичність розуму архаїчної людини часто зачаровують людину сучасну. Утім, сучасники забувають, що «внутрішні демони» розривають серце архаїчної людини, ув'язнюючи її власними імпульсами, пристрастями, потягами. «Справжня» (не вражена фрагментацією психіки та гіперболізацією візуального сприйняття) людина — це не тільки її простота, милість, невибагливість, привітність, щирість тощо. «Пориви душі» такої людини знаходять свою втіху також і за допомогою ножа для розтинання людської плоти чи колекції людських скальпів. Гнів, насильство, нетерпимість та жорстокість так само притаманні цій цілісності, як і доброта та спокій. Тож плакальникам за втраченою «справжністю» людини варто згадати про жах бути зарізаним у XXI столітті, адже саме це чинять бойовики ісламської держави з представниками західної цивілізації.

Писемна цивілізація: еквілібруй між геніальністю та дурістю людини?

Певною мірою впоратися зі своєю природою людині допомагає цивілізація. М. Мак-Люен говорить про цивілізацію як «людину, що відійшла від племінного суспільства, для якої візуальні цінності стоять на першому місці в плані організації думки й дії. Це не додає жодного нового сенсу або значення «цивілізації», а радше віддзеркалює її характеристики. Абсолютно очевидно, що більшість цивілізованих людей грубі та глухі в своєму сприйнятті,

якщо порівнювати з гіперестезією усних культур. Бо оку не притаманна тонкість сприйняття вуха» [2, с. 46]. Ось чому відчуття неповноти переслідує сучасну людину. Важливим завданням культури має стати не збереження «саду радощів» чуттєвого світу архаїчної людини, а усунення дисбалансу між її різними формами сприйняття, і то не шляхом їх спрощення (повернення до первісного стану), а через технологічну (раціональну) оптимізацію власної природи.

Досвід людства доводить, що криза буття людини та загроза дегуманізації є перманентними. Кожна нова форма культури завдає людині антропологічної травми. Це породжує кризові настрої та відчуття, що людина втрачає справжність свого буття, а такі настрої ховають у собі потужне джерело збудження «внутрішніх демонів» людини. Ось чому «діагностика й описання повинні передувати всяким оцінним висновкам і терапії. У наш час діагностика часто змінюється моральною оцінкою, проте навряд чи це можна визнати плідним підходом» [2, с. 22]. Таким чином, перед дослідником постає завдання чесно та ретельно описати антропологічний стан людини певної культури. Що стосується українців, то змалювання їхнього образу відбувається здебільшого у вимірі мрії, а не дійсності.

Умберто Еко каже про людину, що вона — «надзвичайна істота. Винайшла вогонь, збудувала міста, написала блискучі поезії, дала пояснення світу, вигадала міфічні образи тощо. Баланс між високими інтелектуальними чеснотами і низькими дурощами дає більш-менш нейтральний результат». Ось чому про людину маємо говорити як про «наполовину геніальну» та «наполовину дурну» істоту [1, с. 10]. Упродовж власної історії вона постійно балансує, ніби ніцшеанський канатоходець, між цими крайнощами. Кожна вдала спроба втриматися над прірвою загрожує згодом падінням та можливою загибеллю. А М. Мак-Люен говорить про людину як про тварину, яка виробляє знаряддя праці та «давно займається тим, що за допомоги мови, чи письма, чи радіо, розвиває той чи інший свій орган чуття так, що це впливає на всі інші її почуття та здібності. Проте захоплюючись проведенням експериментів, людина забувала про необхідність піддавати їх аналізу» [2, с. 17].

Постписемність: більше геніїв чи дурнів?

Маємо досліджувати не лише ті експерименти, завдяки яким відбуваються геніальні злети людини, але й такі, що породжують її глупоту та дурну поведінку. Природа людини — це те, на що вона спроможна, і як геніальна, і як дурна істота. М. Мак-Люен наводить висловлювання антрополога Едварда Голла, котрий стверджує, що «власне, всі матеріальні речі, які зробила людина, можна трактувати як розширення того, що колись вона робила своїм тілом або кількома його частинами» [2, с. 18]. Отже, виявляючи їх антропологічний зміст, здобуваємо не стільки знання про речі, скільки про їхній ресурс — спроможність робити з людей геніїв чи дурнів.

Сучасна електронна епоха створює світ таких речей, котрі сприяють поверненню до архаїчних форм сприйняття світу. Про це переконливо свідчить, наприклад, досвід сучасної електронної танцювальної музики або соціальних мереж. Сучасну кризу людського буття викликано травматичним ефектом, котрого завдає інформаційно-технологічний світ писемній візуальній культурі модерну. Зіткнення між такими речами як книжка та комп'ютер символізує кардинальні трансформації сучасної культури.

Про те, що «нова електронна взаємозалежність повертає світ до стану глобального села», М. Мак—Люен каже ще в 60-х роках минулого століття. Його дослідження галактики Гутенберга показує, наскільки глибоко зайшла революція чуттєвого життя людини, викликана винайденням друку книг. Гіперболізація візуального компонента, який заповнив усе поле свідомості, послабила взаємну тактильну гармонію взаємодії всіх чуттів, разом із тим створюючи умови для можливості глобальних взаємодій. Отже, маємо ситуацію, коли людство, аби подолати свою чергову кризу, має взяти під контроль природу цих взаємодій. Важливо зазначити, що, як стверджує Мак—Люен, створена електронними засобами взаємозалежність, притаманна постписемності, є зовсім іншою в порівнянні з преписемністю [див. 2, с. 70]. Ось чому особливого значення набувають знання про антропологічний потенціал взаємодій у глобальну епоху, тобто їхню спроможність виробляти чи то геніїв, чи то дурнів.

Сучасна глобальна епоха загрожує людству не так трансгуманізмом, котрого так боятися плакальники за людством, як відтворенням тих конфігурацій чуттєвої взаємодії, котрі повернуть його в дикунство. Раціональна експлікація антропологічного ресурсу електронних технологій дає змогу уникнути цієї перспективи. Виграти двобій між цивілізацією та дикунством людству буде не під силу, якщо воно позбудеться книжок. Саме писемність має врятувати постписемність від прірви варварства. Це може відбутися завдяки тому, що, як каже У. Еко, «культура — це цвинтар зниклих назавжди книжок та інших об'єктів. Сьогодні пишуть праці про цей феномен мовчазної відмови від одних залишків минулого та, з іншого боку, розміщення інших елементів цієї ж культури в своєрідному морозильнику, про запас. Архіви та бібліотеки — це холодильники, у яких зберігаємо пам'ять таким чином, щоби культурний простір не був засмічений усяким гармидером, але й не відмовлявся від нього. І в майбутньому, якщо серце накаже, ми завжди зможемо до них звернутися» [1, с. 56]. Глобальна доба розбуджує серце, щоб спонукати розум до пробудження приспаних у книжках ідей.

Антропологічні фільтри локального в освіті: гальмо чи запобіжник кризи людського буття?

Саморефлексія має спрямовуватися на пошук не так чергового власного образу, як шляхів подолання нейтрального ефекту, що виникає внаслідок

балансу між людською геніальністю та людською дурістю. Верифікація знань про людину полягає в раціоналізації людських можливостей. Остання означає приведення їх до стану такої взаємодії, котра дає змогу не так контролювати (античний конструктивізм зазнав поразки) або трансформувати (християнський намір не досяг мети) людську природу, як оптимізувати її технологічно.

До знань, що сприяють оптимізації людської природи, без сумніву, варто віднести освітні знання, завдяки яким людина мала б можливість не лише оволодіти професією, але й досягнути власної досконалості. У глобальну епоху постписемності зміст таких знань втрачає універсальний характер, вони стають локально зумовленими.

Парадоксально, але глобалізація, посилюючи гетерогенність культур, не змусила всіх думати однаково. Навпаки, завдяки глобалізації набули легітимності ті форми мислення, котрі вважались у свій час зниклими, відкинутими або не сприйнятими. Ситуативна контекстуальність знань, котра зорієнтована на певне локальне, виявляє умови для можливості таких легітимаций. Вона говорить не лише про *що* (зміст знань) і *як* (спосіб мислення), але й *усупереч чому* (притаманні певному локальному пристрасі, звички, форми лінощів, дозвілля, гадки — тобто, наявні психосоматичні умови освіти). Завдяки таким знанням описують та діагностують міру візуалізації (раціоналізації) або архаїзації культур.

Виявляється, що первісний тубілець є більш зрозумілим для сучасної людини не лише тому, що вона навчилася бути толерантнішою, а тому, що психосоматична різниця між ними значно зменшилася. Хоча європейські завойовники доби завоювання Нового Світу сприймали тубільця як тварину. Відомо, якою жорстокістю було позначено ставлення до «диких» народів із боку європейців. Навіть писемні пам'ятки доколумбового світу не переконали конкістадорів у тому, що це люди. Навпаки, нещадне знищення писемних слідів культур майя та ацтеків пояснювали небезпекою, що її ті сліди могли принести в світ людей. А сучасна людина не лише визнає людську сутність за «дикуном», але й знаходить спільні риси між ним і собою. Це стало можливим також і завдяки сучасній науці та мистецтву. Мак-Люен каже, що «сучасний фізик почувається затишно в колі східних філософій» [2, с. 48]. Він стверджує, що «сучасна фізика не тільки полишила спеціалізований візуальний простір Декарта та Ньютона, а й знов увійшла до тонкого звукового простору неписьменного світу. І в найпримітивнішому суспільстві, і за нинішніх часів такий звуковий простір означає загальне поле одночасної з'яви взаємопов'язаних подій, для яких поняття «зміна» не має великого сенсу та привабливості» [2, с. 50]. Відомо, що сучасна художня культура активно використовує архаїчні способи зображення. Наприклад, живопис Сезанна прагне показати предмети так, ніби ви їх торкаєтеся пальцями, а

не бачите оком [див. 2, с. 60]. Отже, не лише електронні мережі цифрових технологій перетворюють людство на «глобальне село», це саме роблять і сучасні наука та мистецтво. Антропологічними ризиками такого перетворення є відновлення архаїчних форм сприйняття. Сприятливі умови цьому забезпечує локальне, котре є орієнтованим на усну культуру. Тож модерна цивілізація опиняється під тиском і постписемного глобального, і усного (дописемного) локального.

Ось чому сучасна освіта має зосередити значні зусилля на антропологічному змісті знань. Їх ігнорування позбавляє освіту захисту від глобальних цивілізаційних ризиків. І навпаки, антропологічно-орієнтована освіта може стати важливим фактором цивілізаційного виживання людини. Ідеться про запобігання ризикам актуалізації архаїчної антропології, котра, усуваючи розкол серця та розуму, здійснює розкол самого серця, роблячи його тираном людської природи. Сучасна освіта має взяти на себе відповідальність за те, щоб не допустити падіння людства в прірву дикості, це можна зробити, повертаючись від абстрактних знань і візуальних вимірів одномірної раціональності до конкретної антропології локальних фільтрів глобального знання.

Від загальнотеоретичних міркувань про антропологічні конотації сучасної кризи людського буття перейдемо до конкретної ситуації української освіти, завдання котрої — полегшити травматичний вплив переходу від традиційної (усної) культури до цивілізації. Адже цивілізаційні наміри подій, що їх пов'язують із Євромайданом, полягають у прагненні української нації стати модерною культурою, позбуваючись архаїчних форм сприйняття світу.

Антропологічні пастки локального в українській вищій освіті

Критики Болонського процесу зазвичай звинуватять його в посиленні бюрократизації, комерціалізації та уніфікації програм, ступенів та стандартів європейської вищої освіти. Визнання та збереження унікальності різних національних освітніх систем вищої школи постає як пріоритетне завдання такої критики. Втім, у глобальну епоху національна унікальність нерідко стає гальмом вдосконалення вищої школи. Неспроможність забезпечити сучасні вимоги та стандарти сучасної вищої освіти та надати якісні знання викидає певну національну вищу освіту на освітні маргінеси. На жаль, українська вища освіта перебуває там не в останню чергу тому, що уражена прагненням зберегти «власні традиції» та шукати «власних Гарвардів та Оксфордів». Залишки колоніальних та тоталітарних систем вищої освіти сприймають як власну неповторність та унікальність. Небезпекою такого самомилювання стає романтизація та героїзація реальності, котрі актуалізують до-модерні практики та форми освіти. Не в останню чергу саме залишки радянської вищої освіти, котра, як уже зазначалося, виражала настанови усної культури, стали поживним ґрунтом для спаду академічного рівня та зростання корупції у вищій освіті України.

Маємо визнати, що український локальний контекст освіти значною мірою позначено антропологічними вислідами пост-колоніалізму та пост-тоталітаризму, котрі за своєю архаїчною природою є агентами «темного боку» людської природи. Не випадково списування, плагіат, корупція, слабка нормативна забезпеченість, сильний адміністративний тиск, імітація автономії, відірваність від реальних потреб суспільства – незмінні проблеми української вищої освіти. Позбавити її від цих архаїчних привидів може модернізація, шлях до якої пролягає через долучення до міжнародних освітніх стандартів, інституцій та програм, зокрема Болонської реформи. Утім, численні спроби провести модернізацію української вищої освіти перетворюються на її чергову імітацію. Цьому сприяє потужна інертність агентів упровадження модернізації, котрі все ще залишаються людьми усної традиції. Позбутися домодерних антропологічних факторів українська національна освіта зможе на підставі саморефлексії та самокритики, завдяки яким стане зрозумілою природа власних ілюзій та міфів.

Антропотехнічний поворот (Петер Слотердайк) та освітня саморефлексія

Методологічні настанови антропотехнічного повороту сучасної філософської думки надають механізм освітньої саморефлексії та самокритики. Метафорика очищення та відповідні практики «чисток» дають можливість виявити характер внутрішньої інертності суспільства. Якщо для українського суспільства такі освітні практики є вкрай необхідними – щоб позбутися архаїчних ознак усної культури та здійснити модернізацію, – то західне суспільство їх потребує, щоб подолати негативні наслідки останньої та запобігти розхитуванню цивілізації. Експерименти з власною самоорганізацією людства, антропоцентрична модель ставлення до природи та десоматизація власної природи виявилися невтішними здобутками візуального модерну. Утім, ризики сповзання у варварство електронної доби постають як ще загрозливіша небезпека.

Освітню складову антропотехнічного повороту визначено як імператив зміни людської природи. Таку позицію Петера Слотердайка зумовлено його критикою компенсаторської традиції філософської антропології, висхідним моментом якої є положення про людину як недостатню, неповноцінну та недосконалу істоту. Витоки цієї традиції знаходять у філософії Фрідріха Ніцше, для якого людська істота є «продуктом випадку» і являє собою не що інше як місце розташування окремих імпульсів, котрі, стикаючись один із одним, творять людське життя [див. 4]. Узяти під контроль *випадок* – ось що пропонує Слотердайк сучасній освіті. На відміну від християнського проєкту трансформації людської природи, антропотехнічні освітні практики принципово зорієнтовано на конкретний локальний контекст та певний стан когнітивних здібностей людини. Тут *випадок* має антропологічне значення.

Для Слотердайка основне завдання освіти — це «схоплення коренів звички» [6, р. 169]. Завдяки локальному розкодуванню «темного боку» людської природи стає можливою її редемонізація. Слотердайк вважає, що ослаблення дії «внутрішніх демонів» може відбутися завдяки деавтоматизації попередніх звичок, габітусних практик та впливових упереджень і гадок. Така деавтоматизація певних локальних автентичних традицій стає можливою завдяки реавтоматизації тих освітніх практик, котрі сприяють подоланню «внутрішніх демонів» людини.

Завдання сучасної освіти полягає в розпізнаванні локальних антропологічних фільтрів знань. Якість цих фільтрів визначає їхнє цивілізаційне призначення: або бути гальмом змін — або стати запобіжником від застою та скочування у варварство. В Україні саме варварство веде війну проти її наміру стати цивілізованою європейською країною. Це стосується не лише зовнішньої агресії. Найнебезпечніше варварство причаїлося в нас самих. Тож маємо насмілитися визнати це і почати змінювати себе. Вища освіта зобов'язана взяти на себе відповідальність за такі зміни.

Висновки

Сучасна глобальна епоха виявляє фундаментальну проблематичність людського буття. Онтологічна відкритість останнього оприявнює себе в метаморфозах людських способів сприйняття та схильностей, зумовлених впливом нових форм технологій.

Сучасна електронна епоха цифрових технологій та соціальних мереж підважує антропологічні підвалини традиційної писемної друкарської культури. Механістичність останньої витісняється пластичністю глобального, породжуючи нову електронну взаємозалежність. Вислідом таких перетворень стає зіткнення книжки та комп'ютера, котрі по-різному формують сприйняття. Візуальна форма сприйняття, що виробляє лінійну та фрагментарну свідомість модерної людини «галактики Гутенберга», піддається ослабленню. Тоді як аудіотактильні форми сприйняття, породжені електронними технологіями, сприяють відновленню архаїчної синестезії як взаємної гри чуттів. Ризиком таких перетворень є ослаблення позицій цивілізації та відновлення варварства у сучасному світі.

З іншого боку, сучасна криза людського буття відкриває можливість уникнути варварства, підпорядковуючи чуттєву синестезію раціональній технологізації, котра уможливить оптимізацію людської природи.

Роль освіти у цьому процесі полягає в тому, щоб фільтрувати антропологічний вплив на людину — і з боку локальної культури, і з боку новітніх технологій.

Український освітній досвід ускладнено сильними позиціями усної (архаїчної) традиції та слабким впливом письменого (модерного) досвіду.

Виклики сучасної глобальної епохи посилюють необхідність реантропологізації вищої освіти. Здійснення цього процесу визначено практичним поворотом останньої та зорієнтовано на використання освітніх антропотехнік.

Подолати антропологічні засади інертності тих, хто навчається, та тих, хто навчає, стає можливим у новій парадигмі активності. На відміну від класичної парадигми активності модерної людини писемної культури, активність людини електронної доби спрямована не назовні (на природу чи іншу людину), а на власну природу у вимірі її гідності.

Відповідно, не абстрактна людина, а її гідність узасадничує зміст та перспективу сучасних знань. Антропологічні конотації локального в сучасній вищій освіті виявляють можливості актуалізації гідності людини як самоповаги, котра презентує, за словами інавгураційної промови А. Лінкольна, «найкращих ангелів» людської природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Еко, Умберто, Кар'єр, Жан-Клод. Не сподівайтесь позбутися книжок. – Львів : Видавництво Старого Лева. 2015.
2. Мак-Люен, Маршалл. Галактика Гутенберга. Становлення людини друкованої книги. – К.: Ніка-Центр, 2011.
3. Шелер, Макс. Человек и история / Избранные произведения. – М.: «Гнозис», 1994.
4. Klossowski P. Nietzsche and the Vicious Circle. / Trans. by Daniel W. Smith – Chicago : The University of Chicago Press; 1997.
5. Pinker, Steven. The Better Angels of Our Nature. The Decline of Violence in History and its Causes. – Allen Lane, 2011.
6. Sloterdijk, Peter. You Must Change Your Life. On Anthropotechnics. – Polity Press, 2013.

АНТРОПОЛОГИЧЕСКОЕ В ВЫЗОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО, ИЛИ О РИСКАХ ГРАМОТНОГО ЧЕЛОВЕКА СТАТЬ ДИКАРЕМ

О.Е. Гомилко

Онтологическая открытость природы человека выявляет себя в метаморфозах человеческих способов восприятия и склонностей, которые обусловлены влиянием различных форм технологий. Современная глобальная эпоха цифровых технологий и социальных сетей ослабляет антропологические основы современной (книжной) культуры, которые обусловлены абсолютизацией (экстериоризацией) визуальной формы восприятия. Однако в структуре восприятия актуализируются аудиотактильные формы, что способствует восстановлению архаической чувственной синестезии. Данные антропологические изменения порождают риски возобновления варварства. Избежать такого сценария можно за счет оптимизации человеческой природы путем подчинения чувственной синестезии рациональной технологизации. Роль

образования в данном процессе заключается в фильтровании антропологического влияния на человека как локальной культуры, так и новейших технологий. Украинский образовательный опыт затруднен сильными позициями архаической (устной) традиции и слабым влиянием современного (письменного) опыта.

Ключевые слова: антропологические фильтры, варварство, глобальная эпоха, визуальная культура, синестезия, человеческое бытие.

ANTHROPOLOGICAL ASPECT OF GLOBAL CHALLENGES, OR ABOUT LITERATE PEOPLE'S RISKS OF BECOMING SAVAGES

Olga Gomilko

The ontological openness of human nature reveals itself in metamorphoses of human approaches to perceiving and disposing; those metamorphoses were caused by influence of various forms of technologies. The global era of digital and social networks shakes the anthropological grounds of modern (printed) culture that caused absolutization (externalization) of visual form of perception. Instead, aural/oral perception has resurged, which contributes to restoration of archaic sensory synaesthesia. These anthropological changes give rise to risks of recrudescence of barbarism. Optimization of human nature through subjecting sensory synaesthesia to rational technologizing can offer a way to avoid such a scenario. The role of education in this process is to filter anthropological impact on human caused by both local cultures and new technologies. Educational experience in Ukraine is complicated by a strong presence of archaic (oral) tradition and low impact of modern (printed) experience.

Keywords: anthropological filters, barbarism, global era, visual culture, synesthesia, the human being.